

EU IN THE WORLD ECONOMY

ЄС У СВІТОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Svitlana Radzievska¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-38-9-34>

Abstract. The EU is the most developed organization in terms of its integration complexity. Successfully rebuilt after the Second World War with the US support, it has renewed and significantly enhanced its economic potential, as well as has become a very powerful economic and monetary union. The subject of the research is the current state of the EU-28 on the regional and global levels.

The aim of the paper is to show the role of the EU-28 in the world economy and to identify the main problems of its internal development, the solutions of which will contribute to its further strengthening as one of the economic centers of the world. Various methods are used in the research, among them analysis and synthesis, the method of correlation analysis, graphic interpretation, etc. In the paper the EU is compared with the most developed regional integration organizations, and it is concluded that only USMCA (NAFTA) is economically stronger. The analysis of the EU trade with various regional organizations and China, as well as the GDP dynamics of the USA, the EU, China and India proves that now the EU is one of the three recognized centers of the world development. The EU stable relations with the USA and China are of paramount importance. Since the EU is one of the leading centers of the global development its activities largely determine the course and security of the world economic processes.

As of the beginning of the 21st century, the EU has not only united 28 countries, but also has attracted many more states to pursue goals of becoming members in future or at least to conclude free trade agreements aimed at deepening co-operation. The GDP and population indicators of the member states are given. The necessity to level the development of all the EU member states is mentioned. The author mentions that the solution to this problem is within the

¹ Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, National Academy of Management, Ukraine

scope of the EU system of supranational regulation and is related to the peculiarities of its functioning. An important peculiarity of the EU-28 model is that it combines the entire EU system of supranational institutions with the institutions of state regulation at the level of the EU member states, but at the same time the priority is given to the rule of the regional organization over the law of the member states. The issue of recognizing the possibility of implementing the different-speed EU-28 development model should be confronted, especially given the significant differences in the achievements of the EU member states. The integration provides innovative development for the participating countries; however, the hierarchy of the EU countries in terms of technological development remains, and the first positions are occupied by Germany and France. So, it is necessary to conclude, that, on the one hand, the indisputable achievement of the EU proves it to be the leading center of world economic development, while, on the other hand, there is a need to improve the EU-28 development model, to close the gap in the development between its member states, to make the countries much more united. The issue of increasing cohesion and balance in the EU harmonious development is still on the agenda.

1. Вступ

ЄС-28 є найрозвинутішим інтеграційним об'єднанням, яке як за масштабами виробництва, так і за його розвиненістю займає провідне місце у світовій економіці. Успішно відбудована після Другої світової війни за допомогою США Західна Європа не лише поновила і значно посилила свій економічний потенціал, але й об'єдналася у економічний та валютний союз ЄС, стала одним із трьох потужних центрів світового розвитку. Станом на початок ХХІ ст. ЄС об'єднав 28 держав, продовжує завдяки очевидним для світу успіхам викликати наміри у багатьох країн стати його членами, або укласти угоди, спрямовані на поглиблення співробітництва. Предметом дослідження є стан ЄС-28.

Актуальність теми статті визначається тим ускладненням як міжнародної ситуації загалом, так і конкретними подіями за участі в них ЄС-28 зокрема. Щодо ситуації у світі, то вона загострилася першою глобальною кризою 2008-2009 рр., подіями в Україні, в Сирії, міграційними процесами, тероризмом. Для ЄС-28 серйозним викликом став Брекзїт всередині об'єднання, а також відносини з США, КНР, спричинені запровадженням адміністрацією США нової зовнішньоекономіч-

ної політики, перспективою укладання з США угоди про партнерство ТТІП, активізацією глобального проекту “Один пояс, один шлях”.

Постановка проблеми. ЄС-28 по багатьох показниках посідає найвищі місця у світових рейтингах, успішно вийшов із рецесії, спричиненої першою глобальною кризою 2008-2009 років. Як і до кризи, багато країн ставлять за мету набуття членства у ЄС. Тим не менше Велика Британія прийняла рішення про вихід з ЄС-28, виникла небезпека виходу і інших країн. Тому перед ЄС-28 постала проблема удосконалення моделі свого розвитку і посилення ролі та впливу на перебіг світових економічних процесів.

Мета статті – показати роль ЄС як центру економічного впливу в світовому господарстві і виявити ті основні проблеми внутрішнього його розвитку, рішення яких сприятиме збереженню і посиленню цієї ролі ЄС-28 як на регіональному, так і глобальному рівнях.

Для досягнення мети вирішуються такі завдання: 1) охарактеризувати місце ЄС-28 у системі світового господарства; 2) проаналізувати основні показники, що характеризують країни-члени ЄС-28, виявити основні внутрішні проблеми, що потребують вирішення для посилення впливу ЄС-28 на перебіг світових процесів; 3) виявити зв'язки ЄС-28 з основними інтеграційними блоками світової економіки; 4) виявити вплив Четвертої індустріальної революції на перспективи розвитку як ЄС-28 в цілому у глобальній економіці, так і окремих країн ЄС у порівнянні з іншими країнами.

2. ЄС у світовому господарстві

Аналіз процесів розвитку у світовому господарстві протягом ХХ ст. багатьма науковцями дозволив дійти висновку, що провідними локомотивами його зростання є США, ЄС та Японія, а центром світового прогресу – країни Західної цивілізації. Проте прискорений розвиток Китаю та нових індустріальних країн Сходу привів до визнання того факту, що наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. провідними локомотивами світу стали США, ЄС та Китай, причому саме після першої глобальної кризи 2008-2009 рр. Китай та Індія стали визнаватися тими локомотивами, які сприяли виходу світової економіки з рецесії. Тому наведемо динаміку зростання ВВП США, ЄС, Китаю та Індії (рис. 1). Як бачимо, динаміка зростання ВВП США і ЄС-28 свідчить, що США

випередили за розміром номінального ВВП ЄС у 2014-2015 рр., хоча на початку розглядуваного періоду часу поступалися їм.

Разом із тим рис.1 дозволяє побачити, що КНР впевнено нарощує обсяги виробництва ВВП і за його рівнем наближається до США та ЄС. Графік демонструє, що виробництво ВВП КНР стрімко наближається до виробництва ВВП країнами ЄС і значно повільніше до виробництва ВВП США, на що також вказують і тренди зростання ВВП США, ЄС та КНР. Коефіцієнти при x у ліній трендів США та КНР майже однакові, відповідно 879,8 та 888,0, а у ЄС – значно менше – 381,9. При такому співвідношенні цих коефіцієнтів при x очевидно, що КНР впевнено наздоганяє ЄС і дуже повільно – США.

Зауважимо, що найрозвиненішим у світі інтеграційним об'єднанням є ЄС, оскільки він пройшов більшість стадій – від ЗВТ до економічного і валютного союзу. ЄС охоплює 4,0 млн. кв. км і має населення 508,0 млн. (7,0% світового населення), поступаючись, таким чином, кількості населення лише КНР та Індії. У другій декаді ХХІ ст. на ЄС припадало приблизно 25,0% світового ВВП, 33,0 – світової торгівлі товарами, 25,0 – світової торгівлі послугами, 32,0% накопичених світових інвестицій, третина світового науково-технічного потенціалу. Крім того, п'ять із десяти перших у світі за конкурентоспроможністю країн є членами ЄС, 135 компаній ЄС входять до

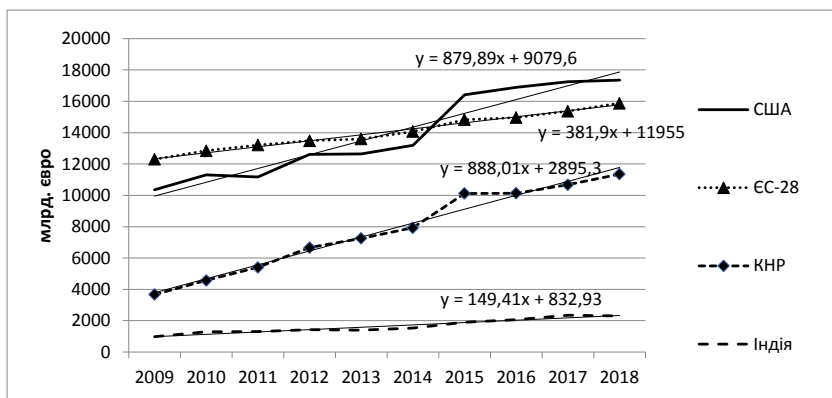

Рис. 1. Динаміка зростання ВВП США, ЄС-28, КНР та Індії у 2009-2018 рр. (у поточних цінах, млрд. євро)

Джерело: складено і розраховано автором за [1, р. 66].

500 найбільших у світі [2, с. 351]. Отже, за динамікою зростання ВВП США посідає перше місце, ЄС-28 утримує друге, його наздоганяє Китай.

Варто додати, що на сьогодні ЄС – це міжнародне інтеграційне об'єднання у галузі зовнішньої політики, правосуддя, внутрішніх справ та європейської безпеки, яке поєднує ознаки міжнародної організації і держави, однак формально не є ні першим, ні другим. За характером своїх компетенцій ЄС виступає як наддержавна (наднаціональна) організація політичної влади, на користь якої держави-члени добровільно обмежили свій суверенітет. Сучасний ЄС – це державо-подібне утворення, що поступово еволюціонує в бік повноцінної федерації. У той же час на сучасному етапі ЄС ще зберігає низку спільних рис з міжнародною (міжурядовою) організацією і конфедерацією держав [3, с. 82].

3. Основні показники країн-членів ЄС-28

Для аналізу соціально-економічного розвитку країн використовуватимемо дані UNCTAD. Показники ВВП (рівень економічної активності) та чисельності населення (демографічний аспект) країн-членів ЄС-28 у 2015–2017 рр. подано у табл. 1. Наведені дані свідчать про збереження значної диференціації стану і динаміки розвитку країн-членів ЄС. Так, за даними табл. 1 ВВП на душу населення у 2017 р. в Німеччині становив 44778 дол. США, в той час як у Болгарії – 8033 дол. США, тобто у 5,57 разів менше ніж у Німеччині. У порівнянні з 2015 р. ВВП на душу населення у Німеччині у 2017 р. зріс на 9,62%, у Болгарії – на 17,82%, тобто диференціація у розмірі ВВП на душу населення між цими країнами у 2015–2018 рр. зберігається, проте спостерігається певне покращення щодо вирівнювання показників. Причому в Греції ВВП на душу населення збільшився за період 2015-2017 рр. часу на 1,78%, а у Франції зріс на 7,1%, отже, диференціація зберігається.

Загалом, на сучасному етапі розвитку ЄС спостерігається поділ країн на більш і менш розвинені, на «старі» розвинені країни центру і «нові» менш розвинені країни периферії (табл. 1). Такий стан теоретично обумовлюється і пояснюється тим, що країни-члени ЄС, як і будь-якого іншого об'єднання, функціонують з різною ефективністю. Вирівнювання як ефективності їх функціонування, так і рівня життя населення країн-учасниць відбувається завдяки наднаціональній системі управління, яка перерозподіляє результати функціонування ЄС між країнами.

Таблиця 1
Основні соціально-економічні показники країн-членів ЄС

	Австрія	Бельгія	Болгарія	Велика Британія	Греція	Данія	Естонія	Іспанія	Ірландія	Італія
Населення 2015, тис. осіб	8545	11299	7150	64667	10955	5669	1313	46122	4688	59798
2016, млн. осіб	9	11	7	66	11	6	1	46	5	59
2017, млн. осіб	9	11	7	66	11	6	1	46	5	59
ВВП ном., млн. дол. США	371756	452964	48745	2841073	193062	293463	22267	1185819	225374	1804181
ВВП на душу населення, дол. США	43508	40088	6818	43731	17624	51766	16964	25711	48070	30171
2015	44150	41321	6993	39263	17183	53699	17350	26439	62209	30807
2016	47669	43197	8033	39437	17938	56645	19801	28302	70099	32615
2017										

Продовження табл. 1

	Кипр	Латвія	Литва	Люксембург	Мальта	Нідерланди	Німеччина	Польща	Португалія
Населення	875	1971	2878	567	419	16925	80689	38612	10350
2015, тис. осіб	1	2	3	1	0	17	82	38	10
2016, млн. осіб	1	2	3	1	0	17	82	38	10
2017, млн. осіб									
ВВП ном., млн. дол. США	19190	26916	40701	57131	9513	754184	3296008	468663	196124
2015									
ВВП на душу населення, дол. США	21932	13659	14140	100741	22722	44561	40849	12138	18950
2015	22962	13892	14614	101259	23501	45077	41893	12168	19534
2016	24861	15527	16315	105444	28354	48417	44778	13748	21038
2017									

Закінчення табл. 1

	Румунія	Словаччина	Словенія	Угорщина	Франція	Фінляндія	Хорватія	Чехія	Швеція	Усього
Населення										
2015, тис. осіб	19511	5426	2068	9855	66668	5503	4240	10543	9779	507085
2016, млн. осіб	20	5	2	10	67	6	4	11	10	510
2017, млн. осіб	20	5	2	10	67	6	4	11	10	510
ВВП ном., млн. дол. США										
2015	171639	86536	42342	118516	2400500	228334	48448	181089	483289	16067827
2016	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ВВП на душу населення, дол. США										
2015	8797	15948	20480	12026	36007	41489	11426	17176	49419	31686,6
2016	9127	16445	21034	12681	36619	42570	11813	18170	51732	-
2017	10665	17575	23447	14341	38565	45597	13092	20377	54289	-

Джерело: розраховано автором за [4; 5; 6]

Зазначимо, що така ситуація є характерною для інтеграційних процесів, в результаті яких об'єднуються країни, які можуть значно відрізнятися за ефективністю функціонування, але вважають для себе доцільним об'єднуватися з іншими, навіть і менш ефективними країнами, розраховуючи на те, що міжнародний поділ праці з ними покращить соціально-економічні показники. Посилення наднаціональності в ЄС, на нашу думку, знаходиться у прямій залежності від формування спільної для об'єднання ідентичності, яка і стане основою формування суверенітету об'єднання як єдиного цілого, а не механічної суми суверенітетів окремих держав-членів об'єднання.

4. ЄС-28 та інші інтеграційні блоки

Згідно з результатами наших попередніх досліджень, серед ключових регіональних інтеграційних об'єднань на сучасному етапі розвитку світової економіки за *регіональним номінальним ВВП* у 2015 р. перше місце посідає НАФТА (ЮСМКА) (20648136 млн. дол.), друге – ЄС (16067827), третє – МЕРКОСУР (3504079 млн. дол.). *За питомою вагою виробництва регіонального номінального ВВП у світовому ВВП* у 2015р. серед інтеграційних об'єднань перше місце посідає НАФТА (ЮСМКА) – 27,62%; друге займає ЄС – 21,49; третє – МЕРКОСУР (4,69); четверте – СААРК (3,75) і п'яте – АСЕАН з 3,28; ЄАЕС – на восьмому місці (2,07); ЕКОВАС – на дванадцятому (0,09%).

За розміром ВВП на душу населення у 2015р. перше місце посідає НАФТА (ЮСМКА) (42266,7 дол. США); друге – РСАДПЗ (32751,5); третє – ЄС (31686,7); МЕРКОСУР на четвертому місці (11982,1); на п'ятому – ЄАЕС (8636,2); на шостому – ТА (8344,9 дол. США). АСЕАН посідає восьме місце – 3879,5 дол. США, ЕКОВАС – десяте (1900,8 дол. США).

Серед основних регіональних інтеграційних об'єднань *за чисельністю населення* у 2017р. перше місце займає СААРК (South Asian FTA – SAFTA) – 1788 млн. осіб, друге – АСЕАН (648), третє – ЄС (510), на останньому – РСАДПЗ з 55млн. осіб. Проаналізовані дані експорту та імпорту товарів у 2015–2017рр. свідчать, що НАФТА (ЮСМКА) демонструє близький до ЄС рівень стабільності експорту та імпорту товарів.

Отже, вищезазначений аналіз показників засвідчує, що економічно найпотужнішою ЗВТ є ЮСМКА (НАФТА), адже вона включає у себе США. З точки зору інтеграційних процесів найрозвиненішим регіональ-

ним об'єднанням є ЄС – він має розвинену наднаціональну систему органів регулювання, спільне громадянство, власну валюту, яка набула статусу світової резервної валюти. Другим за ступенем інтеграції є ЄАЕС – економічний союз [7, с. 232–234]. Як підсумок, серед регіональних інтеграційних об'єднань лідерські позиції у світовому господарстві займають ЮСМКА (НАФТА) та ЄС, питома вага ВВП яких разом становить 49,12%, тобто майже половину від світового ВВП.

Розглянемо взаємозв'язки ЄС та інших провідних інтеграційних об'єднань і Китаю з третіми країнами відповідно до змін експорту, використовуючи кореляційний аналіз, який полягає у виявленні комплементарності або взаємовиключення напрямів економічних зв'язків країн з інтеграційними блоками (табл. 2). В якості показника двосторонніх зв'язків обрано експорт країни до інтеграційного блоку. Орієнтація значної частини експорту країни на певний інтеграційний блок визначає її прагнення до поглиблення співробітництва та інтеграції з цим блоком. До аналізу залучено 20 інтеграційних угруповань з різних континентів, а також окремо Китай. Враховуючи те, що світова економіка у 2012 р. досягла стану стабільності після глобальної кризи 2008-2009 рр., розглядається відрізок часу 2012-2018 рр. Для обраних об'єднань та Китаю розраховуються різниця між даними по відповідному експорту за 2018 р. і 2012 р. і розраховується кореляція між такими показниками зміни експорту. Ми виходимо з припущення, що якщо кореляція між динамікою експорту країни А в інтеграційні блоки Б та В позитивна, то зростання експорту до блоку Б не виключає, а навпаки сприяє розвитку експорту і до блоку В у тому числі через взаємопов'язані вартісні ланцюги або з інших причин. Якщо кореляція між динамікою експорту країни А в інтеграційні блоки Б та В негативна, це означає, що торгівля з різними блоками взаємовиключає одна одну, а інтеграційні блоки є конкурентами щодо розвитку зв'язків з даною країною.

Отже, позитивні значення коефіцієнтів кореляції свідчать про те, що експорт до пар об'єднань не має конкурентний характер, а негативні значення свідчать про їх конкурентний характер. Як бачимо, найбільш конкуруючими були вектори розвитку торговельних зв'язків третіх країн між такими блоками: ЦЄАВТ і СНД (-0,55), МЕРКОСУР і НАФТА (-0,48), ЄС і СНД (-0,46), МЕРКОСУР і СААРК (-0,40), ЗАЕВС і ЄАВТ (-0,38), АСЕАН і МЕРКОСУР (-0,36), Китай і МЕР-

Таблиця 2
Кореляційна матриця взаємозв'язків ЄС-28, провідних інтеграційних об'єднань та Китаю з трети країнами відповідно до змін експорту

	China	AMU	ASEAN	SACM	CAN	CARICOM	CEFTA	CEMAC	CIS	COMESA
China	1.00									
AMU	-0.07	1.00								
ASEAN	0.49	0.37	1.00							
SACM	0.10	0.37	0.72	1.00						
CAN	-0.06	0.43	0.76	0.60	1.00					
CARICOM	0.09	-0.03	-0.10	-0.08	-0.25	1.00				
CEFTA	0.38	0.07	0.18	0.14	0.12	0.09	1.00			
CEMAC	-0.12	0.51	0.13	0.03	0.28	0.07	-0.07	1.00		
CIS	-0.27	0.21	0.13	0.11	0.25	-0.15	-0.55	0.26	1.00	
COMESA	0.11	0.57	0.62	0.53	0.67	-0.08	0.16	0.33	0.26	1.00
EAC	-0.04	0.38	0.79	0.60	0.73	0.08	0.15	0.24	0.14	0.77
ECO	-0.02	0.27	0.55	0.39	0.54	-0.25	-0.12	0.14	0.42	0.39
ECOWAS	-0.13	0.40	0.48	0.38	0.63	-0.23	0.17	0.46	0.24	0.53
EFTA	0.05	-0.15	0.07	-0.01	0.02	-0.07	0.07	-0.15	-0.15	-0.31
EU28	0.22	0.14	0.38	0.36	0.24	0.11	0.66	-0.08	-0.46	0.15
GCC	-0.09	0.22	0.01	0.13	0.23	0.00	-0.18	0.17	0.29	0.48
MERCOSUR	-0.35	0.01	-0.36	-0.33	0.13	-0.10	-0.27	0.40	0.30	-0.08
NAFTA	0.46	0.32	0.82	0.78	0.53	-0.01	0.26	0.04	-0.04	0.53
SAARC	0.21	0.31	0.84	0.68	0.65	-0.08	0.17	0.05	0.07	0.46
SACU	-0.07	0.30	0.16	0.12	0.30	-0.13	-0.12	0.30	0.28	0.26
WEMU	0.17	0.16	0.32	0.20	0.26	0.09	0.23	0.25	0.01	0.28

Джерело: UNCTADSTAT https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_ChosenLang=en

Продовження табл. 2

	EAC	ECO	ECOWAS	EFTA	EU28	GCC	MERCOSUR	NAFTA	SAARC	SACU	WAEMU
China											
AMU											
ASEAN											
CACM											
CAN											
CARICOM											
CEFTA											
CEMAC											
CIS											
COMESA											
EAC	1.00										
ECO	0.42	1.00									
ECOWAS	0.50	0.24	1.00								
EFTA	-0.11	0.34	-0.24	1.00							
EU28	0.30	-0.01	0.20	0.14	1.00						
GCC	0.24	0.05	0.25	-0.23	-0.15	1.00					
MERCOSUR	-0.18	-0.19	0.26	-0.11	-0.34	0.29	1.00				
NAFTA	0.65	0.41	0.31	0.01	0.51	-0.04	-0.48	1.00			
SAARC	0.60	0.57	0.34	0.11	0.42	-0.14	-0.40	0.79	1.00		
SACU	0.19	-0.09	0.43	-0.31	-0.06	0.32	0.45	0.05	0.00	1.00	
WAEMU	0.26	-0.07	0.71	-0.38	0.31	-0.08	-0.03	0.30	0.28	0.14	1.00

КОСУР (-0,35), ЦАСР і МЕРКОСУР(-0,33). Якщо країни-експортери знаходяться на кордоні двох інтеграційних полюсів, це може стати об'єктивною основою для розвитку геополітичного і геоекономічного протистояння між блоками за цю країну.

Навпаки комплементарними був в обраний період (2012-2018 рр.) експорт країн світу до таких блоків: АСЕАН і багато інших блоків, серед яких: НАФТА (+0,82), СААРК (+0,84), САС (+0,79), ЦАСР (+0,72), АСН (+0,76) тощо. Прикладами можуть слугувати також АСН і САС (+0,73), САС і КОМЕСА (+0,77), ЗАЕВС і ЕКОВАС (+0,71). Наприклад, експорт до Китаю найбільш комплементарний з експортом до НАФТА (+0,46) і до АСЕАН (+0,49). До СНД, наприклад, МЕРКОСУР (+0,30).

Необхідно підкреслити, що величина коефіцієнта кореляції вказує на ступінь конкурентності чи комплементарності розглядуваної пари регіональних об'єднань. Тобто, кореляційна матриця взаємозв'язків провідних інтеграційних об'єднань і КНР з третіми країнами відповідно до змін експорту надає можливість, по-перше, виявити з якими із наведених в ній об'єднаннями та Китаєм ці об'єднання та Китай мають конкурентні чи комплементарні відносини; по-друге, завдяки величині коефіцієнта кореляції виявити й встановити ступінь важливості цих відносин і доцільність розвивати партнерські відносини, формуючи зони впливу.

Наприклад, розглянемо перспективи розвитку НАФТА (ЮСМКА) у експортних зв'язках з провідними об'єднаннями світу (табл. 2). Найбільші позитивні значення коефіцієнта кореляції НАФТА має у відносинах з АСЕАН-0,83; ЦАСР-0,78; САС-0,65; АСН і КОМЕСА – по 0,53; ЄС-28-0,51; КНР-0,46. Тобто, у взаємовідносинах з цими об'єднаннями і Китаєм НАФТА виступає як комплементарне не конкуруюче об'єднання. Негативні значення коефіцієнта кореляції НАФТА має з МЕРКОСУР – (-0,48), з РСДПЗ і СНД – по (-0,04) і КАРИКОМ(-0,01). Таким чином, конкурентом НАФТА виступає МЕРКОСУР. Зазначимо, що зміна умов договору НАФТА (ЮСМКА) і посилення інтеграційних зв'язків між Мексикою та Тихоокеанським альянсом можуть змінити характер взаємовідносин ЮСМКА і МЕРКОСУР, посиливши вплив ЮСМКА у Латинській Америці. Наведені дані свідчать про роль НАФТА (ЮСМКА) як центру інтеграції Азії (АСЕАН, Китай), Африки (САС, КОМЕСА), Америки (ЦАСР, АСН) і Європи (ЄС28).

В контексті нашої проблеми на особливу увагу заслуговує ЄС-28. Так, ЄС-28 має найбільші позитивні значення коефіцієнта кореляції у відносинах з ЦСАВТ – 0,66; АСЕАН – 0,38; ЦАСР – 0,36; САС – 0,30; АСН – 0,24; Китаєм – 0,22, ЕКОВАС – 0,20. Тобто, у взаємовідносинах з КНР і цими об'єднаннями ЄС-28 виступає як комплементарне не конкуруюче об'єднання. А тому слід очікувати у перспективі посилення між ними взаємодії. Найбільше негативне значення коефіцієнт кореляції ЄС28 має з СНД – (-0,46) і менші негативні його величини з Економічним і монетарним співтовариством в Центральній Африці –(-0,08) та Організацією економічного співробітництва – (-0,01). Таким чином, найбільшим конкурентом для ЄС28 виступає СНД. Про це, зокрема, свідчить досвід торговельних відносин між Україною та ЄС-28 і СНД: посилення торговельних відносин між Україною та ЄС супроводжується згоранням торговельних її відносин з СНД.

Висока розвиненість ЄС та його зв'язки з багатьма країнами та їх об'єднаннями демонструють, що він є одним із провідних світових центрів економічного впливу. Наведемо дані, які характеризують внесок ЄС у світову економіку. Так, у 2018 р. топ 5 країн-експортерів товарів (у млрд. дол. США) склали:

- агропромислової продукції: ЄС – 681; США –172; Бразилія – 93; Китай – 83; Канада – 69;
- топлива та мінеральної сировини: ЄС – 575; РФ –263; США – 235; Саудівська Аравія – 220; Австралія – 171;
- продукції промисловості: ЄС – 5,095; Китай – 2,318; США – 1,179; Японія – 641; Республіка Корея – 529;
- заліза та сталі: ЄС – 176; Китай – 63; Японія – 31; Республіка Корея – 28; РФ – 25, США – 15 [8, р. 31–33].

Наведені дані свідчать про високу потужність економіки ЄС, яка зростає. Так, у 2016 р. експорт агропромислової продукції ЄС склав 647 млрд. дол. США, топлива та мінеральної сировини – 480, продукції промисловості – 4,668, заліза та сталі – 156 млрд. дол. США [8, р. 43–47]. Тобто, у 2018 р. у порівнянні з 2016 р. експорт агропромислової продукції збільшився на 5,26%, топлива та мінеральної сировини на 20%, продукції промисловості – на 9%, заліза та сталі – на 13%. Динаміку товарного експорту у треті країни подано у табл. 3. Дані демонструють підвищення товарного експорту ЄС у треті країни.

Таблиця 3

Динаміка товарного експорту ЄС у треті країни, млрд. євро

2014	2015	2016	2017	2018
1704,1	1790,5	1745,5	1879,1	1956,5

Джерело: [8, р. 60]

Про розвиток ЄС свідчать і наступні дані, представлені у табл. 4, 5.

Таблиця 4

Міжнародна торгівля у 2017 р., трл. євро

	Експорт	Імпорт	Сумарний оборот
Китай	1,9	1,4	3,3
США	1,3	2,0	3,3
ЄС-28	5,2	5,1	10,4
Внутрішня торгівля ЄС	3,4	3,3	6,6
Зовнішня торгівля ЄС	1,9	1,9	3,7
Світ	15,5	15,7	

Джерело: [9, р. 2]

Таблиця 5

Експорт товарів і послуг ЄС, млрд. дол. США

	2017	2018	Приріст %
Експорт товарів	5909,6	6465,4	9,4
Імпорт товарів	5883,3	6494,2	10,4
Експорт послуг	2329,7	2525,3	8,4
Імпорт послуг	1975,1	2152,8	9,0

Джерело: складено і розраховано автором за даними [8, р. 144, 145]

5. Динаміка індексів інновацій і мережевої готовності

Досвід ЄС також підтверджує, що в об'єднанні забезпечується інноваційний розвиток країн-учасниць шляхом передачі інновацій від більш розвинених до менш розвинених; при цьому закономірно найрозвиненіші держави намагаються утримати свої передові позиції, продаючи техніку і технології застарілих технологічних укладів і впроваджуючи нові у своїх країнах. Тому ієрархія країн ЄС за рівнем технологічного розвитку зберігається, і перші позиції займають Німеччина та Франція.

Вищезазначене підтверджує, зокрема, динаміка результатів рейтингів країн відповідно до глобального індексу інновацій (Global Innovation Index – GII). Дані рейтингів у табл. 6 відображають стабільне утримування розвиненими країнами своїх високих позицій (у 2019 р. США займає 3 місце, Німеччина – 9, Японія – 15, Франція – 16), при цьому Китай, який у 2015 р. був 29 у рейтингу, вийшов на 14 місце у 2019 р., а Індія здійснила прорив, перемістившись з 81 місця у 2015 р. на 52 у 2019. У той же час Росія та Бразилія знаходяться на майже тих же позиціях, а Україна суттєво покращила місце у рейтингу і посідає 47 місце у 2019 році.

На основі даних динаміки глобального індексу інновацій розглянутих держав із застосуванням методів економетрики, зокрема програми Excel визначимо рівняння лінійної регресії залежності місця країни у рейтингу, в основі якого знаходиться глобальний індекс інновацій, у часі, тобто тренд динаміки місця країни протягом 2015-2019 років. Так, для США рівняння лінійної регресії місця країни у рейтингу глобального індексу інновацій $Y = -0,2x + 5$, тобто на розглянутому проміжку часу спостерігається покращення місця США у цьому рейтингу, на що вказує знак “мінус” поряд із змінною x . Позитивне значення коефіцієнта x свідчить про тенденцію до погіршення рейтингу країни, адже число, яке визначає її місце у рейтингу, зростає.

Таблиця 6

Динаміка глобального індексу інновацій (місце у рейтингу)

	2015	2016	2017	2018	2019	Тренд
США	5	4	4	6	3	$y = -0,2x + 5$
Німеччина	12	10	9	9	9	$y = -0,7x + 11,9$
Франція	21	18	15	16	16	$y = -1,2x + 20,8$
Японія	19	16	14	13	15	$y = -1,1x + 18,7$
Китай	29	25	22	17	14	$y = -3,8x + 32,8$
Україна	64	56	50	43	47	$y = -4,7x + 66,1$
Бразилія	70	69	69	64	66	$y = -1,3x + 71,5$
Індія	81	66	60	57	52	$y = -6,7x + 83,3$
Росія	48	43	45	46	46	$y = -0,1x + 45,9$

Джерело: розраховано автором за *The Global Innovation Reports 2015–2019*.

Як бачимо, найкраща динаміка у Індії ($y = -6,7x + 83,3$), Україні ($y = -4,7x + 66,1$) та КНР ($y = -3,8x + 32,8$). Для аналізованих країн тренди динаміки їх місць протягом 2015–2019 рр. такі: Німеччина ($y = -0,7x + 11,9$); Японія ($y = -1,1x + 18,7$); 4) Франція ($y = -1,2x + 20,8$); 9) Бразилія ($y = -1,3x + 71,5$).

Наведені лінійні тренди зміни глобальних індексів інновацій вказують, що у США у 2018 р. спостерігалось погіршення місця у рейтингу країн відповідно до глобального індексу інновацій. Причому видно, що США впевнено відреагували, посилили інноваційну складову розвитку і зайняли 3 місце у 2019 році. З країн ядра ЄС Німеччина посідає найкраще місце, але впевненіше підвищує свій рейтинг за глобальним індексом інновацій Франція. Як бачимо, підвищує технологічний рівень Китай, який за останні роки суттєво покращив своє місце у рейтингу.

Також, на нашу думку, варто зосередитися на впливі Четвертої індустріальної революції на перспективи розвитку як ЄС-28 в цілому у глобальній економіці, так і окремих країн ЄС, а також навести динаміку інших країн для порівняння. Для цього розглянемо динаміку глобального індексу мережевої готовності вище обраних країн. Індекс мережевої готовності міститься у звітах з глобальних інформаційних технологій (The Global Information Technology Report), що видаються ВЕФ з 2001 по 2016 рр. Мережева готовність – це ключовий критерій оцінки позицій країн у цифровому середовищі, що показує, наскільки країни готові пристосуватися до вимог, які висуває Четверта індустріальна революція. Індекс складається з показників, які характеризують мережеву готовність у чотирьох основних категоріях і десяти під-категорій: середовище – політичне та регуляторне (9 показників), бізнес та інновації (9); індекс готовності – інфраструктура (4), доступність (3), кваліфікація та знання (4); практичне застосування – індивідуальне (7), ділове (6) й урядове (3); значення – економічне (4) і соціальне (4).

Слід зазначити, що індекс мережевої готовності (the Networked Readiness Index – NRI), запропонований ВЕФ для надання інформації щодо рівня розвитку інформаційних та комунікаційних технологій в країнах. Цей індекс, на думку К.Шваба та фахівців ВЕФ, заслуговує на особливу увагу з огляду на прогнозування можливостей успішного пристосування країн до вимог Четвертої індустріальної революції. Динаміку змін місця аналізованих країн у рейтингу відповідно до цього індексу подано у табл. 7.

Таблиця 7
Динаміка глобального індексу мережевої готовності
(місце у рейтингу)

	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2012	2013	2014	2015	2016	Тренд
США	3	5	5	8	9	7	7	5	$Y=0,369x+4,464$
Японія	17	21	19	18	21	16	10	10	$Y=-1,309x+22,39$
Франція	19	18	20	23	26	25	26	24	$Y=1,107x+17,64$
Німеччина	20	14	13	16	13	12	13	15	$Y=-0,547x+16,96$
Китай	46	37	36	51	58	62	62	59	$Y=3,583x+35,25$
Індія	54	43	48	69	68	83	89	91	$Y=7,059x+36,35$
Бразилія	59	61	56	65	60	69	84	72	$Y=2,857x+52,89$
Україна	62	82	90	75	73	81	71	64	$Y=-0,833x+78,5$
Росія	74	80	77	56	54	50	41	41	$Y=-6,059x+86,39$

Джерело: розраховано автором за *The Global Information Technology Reports 2008–2016*

Дані рейтингів на рис. 2 відображають стабільне утримування розвиненими країнами США, Німеччиною, Японією та Францією своїх високих позицій. На основі даних динаміки глобального індексу мережевої готовності розглянутих держав із застосуванням методів економетрики, зокрема програми Excel, визначимо рівняння лінійної регресії залежності місця країни у рейтингу, в основі якого знаходиться глобальний індекс мережевої готовності у часі, тобто тренд динаміки місця країни протягом 2009-2016 рр. Так, для Німеччини рівняння лінійної регресії місця країни у рейтингу глобального індексу мережевої готовності $y = -0,547x + 16,96$, тобто на розглянутому проміжку часу спостерігається покращення місця Німеччини у цьому рейтингу, на що вказує знак “мінус” поряд із змінною x .

Для аналізованих країн тренди динаміки їх місць у рейтингу мережевої готовності протягом 2009–2016 рр. наступні: 1) США ($y = 0,369x + 4,464$); 2) Японія ($y = -1,309x + 22,39$); 3) Франція ($y = 1,107x + 17,64$); 4) Німеччина ($y = -0,547x + 16,96$); 5) Китай ($y = 3,583x + 35,25$); 6) Індія ($y = 7,059x + 36,35$); 7) Бразилія ($y = 2,857x + 52,89$); 8) Україна ($y = -0,833x + 78,5$); 9) Росія ($y = -6,059x + 86,39$). Отже, на розглянутому відрізку часу спостерігалось покращення глобального індексу мережевої готовності у Німеччини, Японії, Росії та України. У решти країн цей індекс мав тенденцію до погіршення.

Наведені результати аналізу динаміки глобального індексу мережевої готовності свідчать про те, що дві провідні країни ЄС-28 Німеччина і Франція утримують високі позиції у рейтингу, як і у рейтингу відповідно до глобального індексу інновацій. І задачею для ЄС-28 стає досягнення таких успіхів Німеччини та Франції рештою країн ЄС-28.

Аналіз сучасного стану ЄС-28 дозволяє зробити такі висновки.

За розміром і динамікою зростання ВВП на початку XXI століття ЄС посідає друге місце у світі, поступаючись лише США. ЄС-28 як інтеграційне об'єднання поєднує ознаки міжнародної організації і держави, однак формально не є ні першим, ні другим. За характером своїх компетенцій ЄС виступає як наддержавна (наднаціональна) організація політичної влади, на користь якої держави-члени добровільно обмежили свій суверенітет. Сучасний ЄС – це державо-подібне утворення, що поступово еволюціонує в бік повноцінної федерації. Аналіз основних показників країн-членів ЄС-28 дозволяє зробити висно-

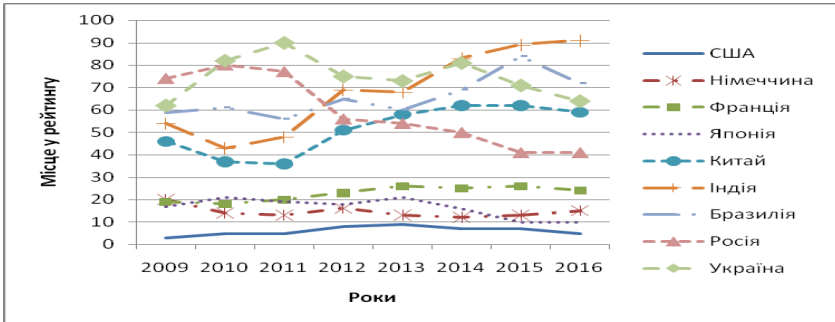

Рис. 2. Динаміка глобального індексу мережевої готовності

Джерело: складено автором за The Global Information Technology Reports 2009–2016

вок про збереження значної диференціації стану і динаміки розвитку країн-членів ЄС. Вирівнювання як ефективності функціонування, так і рівня життя населення країн-учасниць ЄС-28 відбувається завдяки наднаціональній системі управління, яка перерозподіляє результати функціонування ЄС-28 між країнами.

Аналіз ключових регіональних інтеграційних об'єднань світової економіки дозволив виявити, що серед них лідерські позиції у світовому господарстві займають ЮСМКА (НАФТА) та ЄС, питома вага ВВП яких разом становить 49,12%, тобто майже половину від світового ВВП. Застосування кореляційного аналізу дозволили виявити, що у взаємовідносинах з ЦСАВТ; АСЕАН; ЦАСР; САС; АСН; Китаєм, ЕКОВАС ЄС-28 виступає як комплементарне не конкуруюче об'єднання. Тому слід очікувати у перспективі посилення між ними взаємодії. Найбільшим конкурентом для ЄС-28 виступає СНД. Висока розвиненість ЄС та його зв'язки з багатьма країнами та їх об'єднаннями засвідчують, що він є одним із провідних світових центрів економічного впливу. Досвід ЄС-28 також підтверджує, що в об'єднанні забезпечується інноваційний розвиток країн-учасниць шляхом передачі інновацій від більш розвинених до менш розвинених; при цьому найрозвиненіші держави намагаються утримати свої передові позиції, продаючи техніку і технології застарілих технологічних укладів і впроваджуючи нові у своїх країнах. Тому ієрархія країн ЄС за рівнем технологічного розвитку зберігається, і перші позиції займають

Німеччина та Франція. Задачею для ЄС-28 стає досягнення успіхів у запровадженні інновацій та забезпеченні мережевої готовності Німеччини та Франції решти країн ЄС-28. Існування центру та периферії в ЄС слід вважати не доліком моделі ЄС-28.

Основним висновком роботи можна визначити наявність, з одного боку, незаперечного досягнення ЄС-28 стану провідного центру світового економічного розвитку. З другого боку, існування необхідності удосконалення моделі розвитку ЄС-28, адже вихід з його складу Великої Британії і збереження значної диференціації розвитку країн-членів ЄС-28 поставили у порядок денний його розвитку питання запровадження моделі різношвидкісного розвитку й цим остаточно конституювали формування у ЄС-28 центру і периферії, ускладнили проблему формування єдиної європейської ідентичності, посилення згуртованості й врівноваженості його розвитку.

Новизною роботи є комплексне дослідження зовнішньоекономічних зв'язків ЄС-28 з використанням кореляційного аналізу для виявлення перспектив подальшого розвитку з провідними регіональними об'єднаннями і КНР, а також аналіз згуртованості ЄС-28, забезпеченості гомогенності розвитку формуючих його держав і узгодженості вирішення цієї проблеми й розвитку наднаціональних органів регулювання функціонування ЄС-28 з формуванням єдиної європейської ідентичності.

Перспективним слід вважати дослідження наслідків для ЄС-28, з одного боку, участі у глобальній ініціативі КНР “Один пояс, один шлях”, з другого – укладання Трансатлантичної торговельної та інвестиційної угоди про партнерство між США та ЄС-28.

Список літератури

1. Directorate-General Trade Statistical Guide, July 2019. Brussels, 72 p.
2. Світова економіка / за ред. д-ра екон. наук О.І. Шниркова, В.І. Мазуренка, О.І. Рогача. К. : Київський університет, 2018. 616 с.
3. Международные организации и их роль в урегулировании конфликтов / Отв. ред. Т.А. Закаурцева, Т.В. Каширина. М. : «Дашков и К», 2018. 206 с.
4. UNCTAD Handbook of Statistics 2016. United Nations. New York and Geneva, 2017.
5. UNCTAD Handbook of Statistics 2017. United Nations. New York and Geneva, 2018.
6. UNCTAD Handbook of Statistics 2018. United Nations. New York and Geneva, 2019.

Chapter «Economic sciences»

7. Радзівська С.О. Регіоналізація і глобалізація: взаємозв'язки та перспективи безконфронтаційного розвитку. К. : “СІК ГРУП УКРАЇНА”, 2018. 376 с.
8. World trade statistical review 2019. Geneva: World trade organization, 2019. 175 p.
9. Dadush U.. Wolff G. The European Union's response to the trade crisis // Policy Contribution. Issue № 5. March 2019. Bruegel, 13 p.

References:

1. Directorate-General Trade Statistical Guide, July 2019. Brussels, 72 p.
2. Shnyrkov O.I., Mazurenko V.I., Rogach O.I. (2018). Svitova ekonomika [World economy] Kyiv: Kyiv University, 616 p.
3. Zaraurtseva T.A., Kashina T.A. (2018). Mezhdunarodnye organizatsii i ikh rol v uregulirovanii konfliktov [International organizations and their role in conflict resolution]. Moscow, Dashkov & K, 206 p.
4. UNCTAD Handbook of Statistics 2016. United Nations. New York and Geneva, 2017.
5. UNCTAD Handbook of Statistics 2017. United Nations. New York and Geneva, 2018.
6. UNCTAD Handbook of Statistics 2018. United Nations. New York and Geneva, 2019.
7. Radzievska S.O. (2018). Regionalizatsiya i globalizatsiya: vzayemozvyazky ta perspektivy bezkonfrontatsynogo rozvytku [Regionalization and globalization: interrelations and prospects for non-confrontational development]. Kyiv: Sik Group Ukraine, 376 p.
8. World trade statistical review 2019. Geneva: World trade organization, 2019. 175 p.
9. Dadush U.. Wolff G. The European Union's response to the trade crisis // Policy Contribution. Issue № 5. March 2019. Bruegel, 13 p.